

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Romská komunita ve Středočeském kraji

Iva Vosecká

© 2012 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vosecká Iva

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Romská komunita ve Středočeském kraji

Anglický název

Roma Community in Central Bohemia

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zmapovat postavení Romů a jejich integraci ve Středočeském kraji a získat odpovědi na výzkumnou otázku, která zní, jakým způsobem vidí Romové své okolí, tj. majoritní společnost v České republice a ostatní Romy. Práce se zaměřuje na interpretaci autostereotypu a heterostereotypu a snaží se postihnout fenomén adaptačních strategií v případě vybrané skupiny.

Metodika

V práci budou použity zejména kvalitativní výzkumné metody. Teoretická část bude založena na kompilaci odborné literatury týkající se tématu. Praktická část - vlastní výzkum - bude provedena pomocí kvalitativních metod (polostandardizované rozhovory a zúčastněné pozorování).

Harmonogram zpracování

Vypracování teoretické části: duben-září 2011

Sběr dat: červen-říjen 2011

Analýza dat a vypracování empirické části: říjen 2011-leden 2012

Závěry: únor-březen 2012

Rozsah textové části

30 - 40 stran

Klíčová slova

národnostní menšina, stereotyp, migrace, diskriminace, integrace, Romové, Středočeský kraj

Doporučené zdroje informací

FRASER, Angus. Cikáni. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 374 s. ISBN 80-7106-212-X.

JAKOUBEK, Marek, BUDILOVÁ, Lenka. Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009. 359 s. ISBN 987-80-7325-178-9.

KENRICK, Donald. Cikáni na cestě z Indie do Evropy. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 79 s. ISBN 80-244-0589-X.

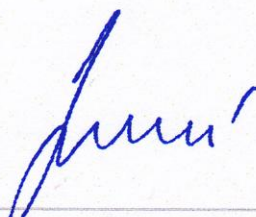
Romové v České republice. Praha: Socioklub, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8.

Vedoucí práce

Košťálová Petra, PhDr., Ph.D.

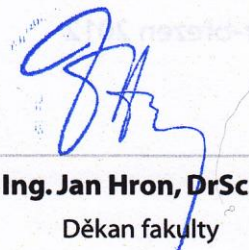
Termín odevzdání

březen 2012

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.

Děkan fakulty

V Praze dne 15.11.2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Romská komunita ve Středočeském kraji" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 21. 3. 2012

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Petře Košťálové, Ph.D. za odborné rady a připomínky při zpracování bakalářské práce.

Romská komunita ve Středočeském kraji

Roma Community in Central Bohemia

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá romskou problematikou ve Středočeském kraji se zaměřením na Romy v okrese Beroun. Cílem práce je zjistit postavení Romů v okrese Beroun a možnosti jejich integrace a získat odpovědi na výzkumnou otázku, která zní, jakým způsobem vidí Romové své okolí, tj. majoritní společnost v České republice a ostatní Romy. Práce se zaměřuje na interpretaci autostereotypu a heterostereotypu.

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretická část a vlastní výzkum. Teoretická část obsahuje vysvětlení základních důležitých pojmů, které jsou s daným tématem spojeny. Dále zahrnuje literární rešerši, která obsahuje informace spojené s výzkumnou otázkou, kapitolu zabývající se historií Romů a kapitolu o demografickém vývoji Romů v ČR a postupy při jejich integraci.

Vlastní výzkum zahrnuje shrnuté odpovědi respondentů, se kterými byly vedeny hloubkové rozhovory a následné srovnání postojů respondentů z jednotlivých věkových kategorií. Rozhovory byly orientovány ke zjištění spokojenosti respondentů s životními podmínkami v místě jejich bydliště a hlavním cílem bylo získat odpovědi na výzkumnou otázku.

Klíčová slova

národnostní menšina, majorita, stereotyp, migrace, xenofobie, diskriminace, integrace, Romové, adaptace, asimilace

Summary

The bachelor thesis deals with Roma issue in Central Bohemia with focus on Roma in the Beroun district. Goal is to identify Roma's position in the Beroun district and their integration and to get answers to a research question which is how do Roma see their surroundings, i.e. the majority in the Czech Republic and other Roma. The work focuses on interpretation of autostereotype and heterostereotype.

The work is divided in two parts – theoretical part and research. Theoretical part contains explanation of essential important terms that are connected with the topic. Next it comprise literal search that contains information connected with the research question, chapter going into Roma history and chapter about demographic evolution of Roma in the Czech Republic and procedures involved in their integration.

The research itself includes summary of answers from respondents who took part in an in-depth interview and following comparison of different age group respondent's attitude. Interviews were oriented to find out respondent's contentment with life conditions in the place they live in. The main goal was to get answers to the research question.

Keywords

ethnic minority, majority, stereotype, migration, xenophobia, discrimination, integration, Romany, adaptation, assimilation

Obsah

Obsah	8
1 Úvod	9
2 Cíl práce a metodika	10
2.1 Cíl a postup práce	10
2.2 Výzkumná otázka	10
2.3 Použité metody	11
3 Teoretická východiska	12
3.1 Základní pojmy	12
3.2 Literární rešerše	14
3.3 Dějiny Romů	17
3.3.1 Rané dějiny Romů a jejich migrace z Indie	17
3.3.2 Dějiny Romů na území Evropy (15. – 18. století)	19
3.3.3 Dějiny Romů od 19. století do začátku 2. světové války	21
3.3.4 Osudy Romů za 2. světové války	22
3.3.5 Situace Romů v Československu po 2. světové válce do roku 1989	23
3.3.6 Situace Romů na českém území po roce 1990	25
3.4 Romové v České republice (ve Středočeském kraji)	27
3.4.1 Početní velikost romské populace	27
3.4.2 Strategie romské integrace	28
4 Vlastní práce	30
4.1 Respondenti ve věku 20 až 30 let	30
4.2 Respondenti ve věku 30 a více let	36
4.3 Shrnutí	40
5 Závěr	43
6 Seznam použitých zdrojů	44

1 Úvod

Tématem bakalářské práce je neustále aktuální romská problematika v České republice. Nabyla na významu po roce 1989 a sílí zejména v posledních letech. V podvědomí všech je napětí a neutěšená situace Romů, která panuje ve Šluknovském výběžku. Tato mediálně diskutovaná kauza na severu Čech nikterak nepřispěla ke zlepšení situace Romů u nás. Povědomí široké české veřejnosti o řešené problematice se díky masmédiím sice obohatilo, ale také se posílil panující negativní heterostereotyp vůči Romům. Výrazně negativní heterostereotyp spojený s představou kočovného způsobu života se objevil již v dřívějších dobách, ve 20. století ale přibral na síle.

Moderní doba je spojena s potřebou věnovat pozornost problematice vzdělávání romských dětí. Měl by být brán v úvahu přístup Romů ke vzdělávání, který je zcela odlišný od přístupu rodin majoritní společnosti. Je zakořeněn v minulosti Romů a jejich mentalitě. Vzdělávací instituce navštěvují ve větším počtu děti z majoritní společnosti, a proto je v mnoha případech těžké skloubit jejich výuku s výukou romských dětí. Ty mají v oblasti vzdělávání velkou nevýhodu. Romské rodiny své děti tolik nemotivují k učení, což vyplývá z jejich hodnotového systému. Je tedy možné, že kdyby majoritní společnost lépe znala hodnotové systémy a historii Romů, nemuselo by romské etnikum čelit tolika předsudkům. Lze se také domnívat, že v případě znalosti romských hodnot majoritní společností by nebyly stereotypy tolik záporné (stereotypy vůči Romům i vůči majoritě).

V současné době je důležité věnovat pozornost soužití majority a minority, které už po staletí přinášelo jak konflikty, tak i obohacení. Nejde řešit pouze problematiku vztahu většiny a menšiny, ale také vztahy v menšině samotné. Existuje celá řada negativních heterostereotypů namířených proti minoritě, ale zároveň panuje celá řada méně známých negativních stereotypů proti majoritě. Negativní postoje vůči členům komunity panují i v komunitě samotné (negativní autostereotypy).

Cílem bakalářské práce je získat informace o postojích a názorech Romů na majoritní společnost a na ostatní Romy v jejich okolí. Lze nastolit hypotézu, že výzkum potvrdí existenci negativních stereotypů menšiny na většinu a pozitivních stereotypů panujících uvnitř minority.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl a postup práce

Cílem práce je zjistit postavení romské populace a možnosti její integrace ve Středočeském kraji a získat odpovědi na výzkumnou otázku. Výzkum je zaměřen na interpretaci autostereotypu a heterostereotypu romské komunity a snaží se postihnout fenomén adaptačních strategií v případě vybrané skupiny.

Na začátku práce byla stanovena výzkumná otázka. Studium odborné literatury byly získány informace vztahující se k výzkumné otázce. Informace byly shrnuty v kapitole „Literární rešerše“. Kapitola „Základní pojmy“ vysvětluje důležité pojmy související s řešenou problematikou. Následně byla věnována pozornost dějinám Romů (od dějin raných až po dějiny moderní), které je nutné znát k pochopení mentality romského etnika. Práce dále věnuje pozornost početní velikosti romské populace v České republice a ve Středočeském kraji v letech 1970, 1991, 2001 a 2011. Kapitoly „Základní pojmy“, „Literární rešerše“, „Dějiny Romů“ a „Romové v České republice (ve Středočeském kraji)“ jsou teoretickou částí bakalářské práce.

Praktická část práce představuje kapitolu „Vlastní práce“. V této kapitole jsou shrnuty odpovědi vybraných respondentů (Romů ve Středočeském kraji), se kterými byly vedeny hloubkové rozhovory. Jednalo se o respondenty dvojího typu, a sice o respondenty ve věku 20 – 30 let a ve věku 30 a více let. Následně bylo provedeno porovnání názorů a postojů k dané problematice obou věkových kategorií.

V neposlední řadě byla věnována pozornost porovnání postojů respondentů s informacemi získanými z dostupných zdrojů, zda se v něčem shodují nebo vylučují. Vzhledem k poměrně malému vzorku respondentů, se kterými byly vedeny rozhovory, nelze z výzkumu vyvozovat závěry platné pro celou romskou komunitu v České republice (ve Středočeském kraji). Po provedení antropologické mikrosondy byly vyvozeny závěry platné pro respondenty a Romy v jejich blízkém okolí.

2.2 Výzkumná otázka

Jakým způsobem vidí Romové své okolí, tj. majoritní společnost v České republice a ostatní Romy?

2.3 Použité metody

V práci byly použity zejména kvalitativní výzkumné metody, a sice polostrukturovaný rozhovor a zúčastněné pozorování. „Kvalitativní výzkum hledá odpovědi na otázky zkoumáním různých sociálních prostředí a individuí, které tato prostředí obývají.“¹ Na začátku kvalitativního výzkumu se určí téma a výzkumné otázky. Výzkumné otázky se v průběhu výzkumu mohou doplňovat, protože se většinou používají méně standardizované metody. Při sběru dat mohou vznikat nové hypotézy. Výzkumník pracuje přímo v terénu. Výzkum tohoto typu trvá zpravidla delší dobu než výzkum kvantitativní.²

Polostrukturovaný rozhovor obsahuje otázky předem připravené. Během tohoto typu rozhovoru jsou kladeny další otázky, pomocí nichž chce tazatel dosáhnout rozvinutí odpovědi respondentem.³

Jak z názvu výzkumné metody vyplývá, při zúčastněném pozorování není výzkumník pouze pasivním pozorovatelem, ale je přímo v kontaktu s pozorovanými a spolu s nimi se účastní různých sociálních situací.⁴

V teoretické části práce bylo použito studium odborné literatury jako zdroj informací (literatura představuje sekundární zdroj informací). V praktické části práce byl využit polostandardizovaný rozhovor a zúčastněné pozorování. Informace získané z rozhovorů představují primární zdroj informací.

Práce se zaměřuje na Romy ve Středočeském kraji, s užším zaměřením na Romy v okrese Beroun.

¹ MAJEROVÁ, V., MAJER, E., *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství. Část I.*, s. 15

² HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 48 – 50

³ MAJEROVÁ, V., MAJER, E., *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství. Část I.*, s. 69

⁴ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 143

3 Teoretická východiska

3.1 Základní pojmy

Pro správné pochopení řešené problematiky je důležité na začátku objasnit význam termínů, které se s daným tématem pojí (majorita, menšina, marginální skupina, migrace, integrace, diskriminace, rasismus, xenofobie, stereotyp, autostereotyp, heterostereotyp, adaptace a asimilace).

Majoritu lze chápat jako většinu. Ve smyslu majoritní společnosti ji lze vykládat jako většinovou společnost, tedy společnost lidí tvořící nadpoloviční většinu oproti ostatním členům společnosti. K odlišení většiny a menšiny dochází na základě různých charakteristik – ekonomika, náboženství, barva pleti, atd.⁵

Menšina se chápe jako opak většiny. Je to ta část společnosti, která má nižší počet členů než část zbývající. Již ze samotného slova menšina lze vycítit znevýhodnění (např. na základě náboženského vyznání).⁶

Marginální skupina je skupina, která již nemá svou vlastní kulturu, nezastává plně její hodnoty, ale zatím ani nepřijala hodnoty kultury nové.⁷

Migrace představuje přesun lidí, skupin či zvířat z jednoho místa na druhé. Migrace může být kolektivní nebo skupinová, dobrovolná či nedobrovolná, sezónní či trvalá, externí nebo interní, mezinárodní, interkontinentální nebo intrakontinentální.⁸

Integrací se rozumí spojení dvou nebo více částí v jeden celek (sloučení v jeden celek).⁹

Diskriminace může být negativní i pozitivní. Ve spojení s Romy se jedná převážně o diskriminaci negativní. Diskriminace je tedy znevýhodňování lidí například na základě jejich náboženského vyznání, pohlaví či barvy pleti.¹⁰

⁵ GEIST, B., *Sociologický slovník*, s. 210

⁶ JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*, s. 154

⁷ GEIST, B., *Sociologický slovník*, s. 213

⁸ Tamtéž, s. 224 – 225

⁹ Tamtéž, s. 135

¹⁰ JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*, s. 63

S diskriminací se pojí termín rasismus. *Rasismus* je pocit nadřazenosti jedné rasy nad rasami ostatními.¹¹

Živnou půdou rasismu jsou stereotypy a xenofobie. *Xenofobii* se rozumí strach z cizího.¹² *Stereotyp* je ustálená představa o něčem (ustálený obraz něčeho). Tato představa pak platí pro celou skupinu lidí či věcí. Daným lidem nebo věcem se připisuje automaticky bez ohledu na skutečnost.¹³ Stereotyp může být pozitivní a negativní.

Existuje také autostereotyp a heterostereotyp. *Autostereotyp* představuje mínění dané skupiny lidí o členech této skupiny, *heterostereotyp* je představa jedné skupiny lidí o jiné skupině lidí.¹⁴

Adaptace znamená přizpůsobení se, např. přizpůsobení se danému kulturnímu prostředí.¹⁵ *Asimilací* se rozumí proces splývání např. jedné sociální skupiny s druhou. V sociologii se často termíny adaptace a asimilace vyskytují jako synonyma.¹⁶

¹¹ JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*, s. 201

¹² GEIST, B., *Sociologický slovník*, s. 560

¹³ ŠIŠKOVÁ, T., *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*, s. 15

¹⁴ NOVÁK, T., *O předsudcích*, s. 11

¹⁵ GEIST, B., *Sociologický slovník*, s. 9

¹⁶ Tamtéž, s. 32 – 33

3.2 Literární rešerše

Na romskou komunitu se zaměřuje velký počet odborných monografií. Informace o problematice, na kterou se zaměřuje tato bakalářská práce, se nacházejí i v obecných publikacích, které se věnují například tématu integrace, stereotypům či přímo romským stereotypům.

Problematikou autostereotypu a heterostereotypu se zabývá text *The self-definition of Roma ethnic groups and their perception of other Roma groups* od Pétera Szuhaye, který do češtiny pod názvem *Sebedefinice romských etnických skupin a jejich vnímání jiných romských skupin* přeložili a do své knihy vložili Marek Jakoubek a Lenka Budilová.

Autor v textu píše, že pro romské skupiny je typická snaha odlišit se od ostatních romských skupin. Romové nechtějí být tzv. strkáni do jednoho pytle s Romy z jiných skupin a odmítají jakékoliv srovnávání mezi jednotlivými skupinami. Péter Szuhay zdůrazňuje existující nepřátelství mezi jednotlivými skupinami a různorodost dialektů romštiny. Tato různorodost v některých případech vede k tomu, že jedna romská skupina nerozumí té druhé. Dále se ve svém textu autor zmiňuje o tom, jak Romové označují ne-Romy. Jednotlivé členy majoritní společnosti romští občané označují jako *gadži*. Gadžové jsou ti, kteří se staví proti romské komunitě.¹⁷

V textu Štěpána Moravce (*Nástin problému sociálního vyloučení romských populací*), jež se stal součástí knihy *Romové v osidlech sociálního vyloučení*, se píše, že mezi jednotlivými romskými rodinami existuje vysoká variabilita, která je zapříčiněná zážitky během migrace a také tlakem okolí. Vysoká variabilita je důvodem pohrdání a mnohdy nenávisti mezi jednotlivými romskými rodinami či skupinami. Autor dále píše, že obyvatelé jednotlivých skupin či komunit nechtějí být spojováni s ostatními skupinami, se kterými je spojuje např. pouze místo pobytu.¹⁸

Ve stejné knize v textu *60 let řešení romské problematiky – úspěch, či neúspěch?* autor Petr Víšek píše „..., že každá komunita je úplně jiná, že dokonce to, co my označujeme

¹⁷ SZUHAY, P., *Sebedefinice romských etnických skupin a jejich vnímání jiných romských skupin*, In *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*, s. 169 – 171

¹⁸ MORAVEC, Š., *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*, In *Romové v osidlech sociálního vyloučení*, s. 14 – 16

v místě za komunity, nejsou komunity, ale nucené soužití, ...“.¹⁹ Tento fakt úzce souvisí s nahlížením Romů na ostatní Romy (s autostereotypem).

Text Williama Kornbluma a Paula Lichtera *Urban Gypsies and the Culture of Poverty*, který do češtiny přeložil Marek Jakoubek pod názvem *Městští cikáni a kultura chudoby*, pojednává mimo jiné i o ustálených názorech cikánů.

Mezi tyto názory patří např. názor, že majoritní společnost je špatná a Romy pouze vykořisťuje. Není nutné se chovat k majoritní společnosti pouze dobře, je důležité se na ní tzv. přiživit.²⁰ V témže textu autor také uvádí, že Cikáni označují ne-Cikány jako gadže. Označení gadžo znamená osobu z pohledu Romů nebezpečnou. Vinu za špatnou životní situaci a sociální postavení Cikáni připisují právě gadžům.²¹

V textu *Městští cikáni a kultura chudoby* je jasně ukázaný negativní heterostereotyp Romů.

Knih *Cikáni a etnicita* obsahuje mimo jiných text *Cikánská etnicita: Důsledky nativních kategorií a vztahů pro etnickou klasifikaci*, jehož autorem je Matt T. Salo, a který do češtiny přeložil Marek Jakoubek.

Autor v textu píše, že Cikáni se nechápou jako jednotná komunita a často se rozdělují na pravé a ostatní Romy. Mezi romskými skupinami je přítomný negativní autostereotyp. Romové se snaží společnosti dokazovat, že všichni Romové nejsou stejní a neměli by být srovnáváni. Tady ovšem narážejí na „slepou“ majoritní společnost, která je hází do jednoho pytle a má tendenci na všechny Romy nahlížet stejně, negativně.²²

Ve stejné knize se nachází text Andrzeje Migry, který do češtiny taktéž přeložil Marek Jakoubek pod názvem *Kategorie „romanipen“ a etnické hranice Cikánů* (v originále *The category of „romanipen“ and the ethnic boundaries of Gypsies*).

Autor v textu zdůrazňuje, že Cikáni důrazně oddělují sebe od Gažů (též gadžů). Gaže považují za cizince, existuje mezi nimi jasná hranice. Stereotyp Gaže je nejčastěji

¹⁹ VÍŠEK, P., 60 let řešení romské problematiky – úspěch, či neúspěch?, In *Romové v osidlech sociálního vyloučení*, s. 197

²⁰ KORNBLUM, W., LICHTER, P., Městští cikáni a kultura chudoby, In *Romové a Cikáni – známí i neznámí. Interdisciplinární pohled*, s. 51

²¹ KORNBLUM, W., LICHTER, P., Městští cikáni a kultura chudoby, In *Romové a Cikáni – známí i neznámí. Interdisciplinární pohled*, s. 53

²² SALO, M. T., Cikánská etnicita: Důsledky nativních kategorií a vztahů pro etnickou klasifikaci, In *Cikáni a etnicita*, s. 233 – 235

negativní. Cikáni ne-Romy považují za nečisté lidi, přičemž pro Romy je velice důležité dodržování rituální čistoty.²³

Přijímání ustavující se národní identity: Romové střední a východní Evropy je text také obsažený v knize *Cikáni a etnicita*. Jeho autorem je István Pogány a do češtiny ho přeložil Marek Jakoubek.

István Pogány píše, že je důležité uvědomit si, že ač majoritní společnost různé skupiny Romů považuje shodně za jedny a ty samé Romy, oni sami nikdy sounáležitost k jedné jediné skupině Romů nepociťovali. Trvají na odlišení jednotlivých komunit, protože každá komunita má jiný kulturní základ.²⁴ Z tohoto textu není jasné, zda panuje mezi Romy pozitivní nebo negativní autostereotyp, ale je jasné, že jedna romská skupina vidí vedlejší romskou skupinu úplně jinak než sebe samu.

Angus Fraser ve své knize *Cikáni* hned v úvodu píše, že různé cikánské skupiny se nazývají různě, málokdy se pojmenují jako Cikáni, protože v romštině ekvivalent pro tento výraz neexistuje. Jednotlivé cikánské skupiny se dělí ještě do rodů, které mají také své specifické pojmenování. Dále Fraser zmiňuje, že Romové jasně vidí hranici mezi sebou a gadži, zároveň každá cikánská skupina se považuje za ty správné „Cikány“ a tudíž vymezuje hranici i mezi jednotlivými skupinami Cikánů.²⁵ Získané informace vypovídají o tom, že Romové (jako celek) se nepovažují jako jednotné společenství, vidí mezi sebou rozdíly, a tak okolní Romy také chápou (rozdílné autostereotypy a heterostereotypy).

²³ MIGRA, A., Kategorie „romanipen“ a etnické hranice Cikánů, In *Cikáni a etnicita*, s. 245 – 250

²⁴ POGÁNY, I., Přijímání ustavující se národní identity: Romové střední a východní Evropy, In. *Cikáni a etnicita*, s. 172

²⁵ FRASER, A., *Cikáni*, s. 10 – 11

3.3 Dějiny Romů

Kapitola *Dějiny Romů* se zabývá migracemi Romů z Indie do Evropy, mladšími dějinami Romů na území Evropy se zaměřením na území dnešní České republiky, dějinami Romů na našem území za 2. světové války. Také se zaměřuje na situaci Romů v Československu v letech 1945 – 1989 a na postavení Romů u nás po roce 1989.

Dlouhá léta nebylo jisté, v jakém místě začaly romské migrace. V dnešní době se již ví, že Romové pochází z Indie. Z Indie neodešli všichni najednou, odcházeli postupně a informace o důvodu jejich odchodu stále nejsou zcela jasné.²⁶

O raných dějinách Cikánů existuje jen hrstka psaných pramenů. Proto se badatelé uchýlili k využití lingvistiky. Nelze ale předpokládat, že postupný vývoj jazyka přesně opisuje vývoj a postup romského obyvatelstva. Důležitou roli sehrála komparativní lingvistika. Porovnáváním jazyků s romštinou v kombinaci se studiem písemných dobových svědectví o dějinách Romů historikové dokázali načrtnout, kudy zhruba vedly romské migrační cesty.²⁷

3.3.1 Rané dějiny Romů a jejich migrace z Indie

Některým historikům práci ztížil fakt, že se ve 14. století objevily v západní Evropě cikánské skupiny, jejichž členové tvrdili, že přicházejí z Malého Egypta. Malý Egypt (oblast v Řecku) byl zaměněn za Egypt v Africe a historikové a badatelé po několik staletí vymýšleli teorie o tom, odkud Cikáni pocházejí.²⁸

Pojmenování Cikánů majoritní společností vznikala z chybných představ o jejich původu či původní vlasti. Pojmenování Cikán je odvozeno z řeckého Athinganoi, Gypsies zase z Aegyptius (Egypt'an).²⁹

Ve druhé polovině 18. století komparativní filologie objevila podobnost mezi mluveným jazykem Romů a sanskrtem.³⁰

²⁶ PAVELČÍKOVÁ, N., *Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989*, s. 9

²⁷ FRASER, A., *Cikáni*, s. 11 – 17

²⁸ MANN, A. B., *Romský dějepis*, s. 9

²⁹ PAVELČÍKOVÁ, N., *Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989*, s. 15

³⁰ ACHIM, V., *The Roma in Romanian history*, s. 7

Tento objev nasměroval badatele k tomu, že začali uvažovat o Indii jako o původní vlasti Romů. Na začátku 20. století se John Sampson zabýval srovnáním fonetiky indických jazyků a romštiny. Sampson došel k poznání, že Romové opravdu odešli z Indie. Objevovaly se ale také teorie, které popíraly teorii o indickém původu Romů. Hrstka vědců tvrdila, že Cikáni jsou původem Evropané, kteří byli donuceni žít na okraji společnosti v Indii. Jazykovědec Paul Wexler zařadil romštinu do evropských jazyků, i když se v ní nachází mnoho slov indického původu. Vědců popírajících teorii o indickém původu Romů je a bylo opravdu málo. Většina se přiklání k názoru, ke kterému se ale každý možná dobral jiným způsobem, že Romové opravdu pocházejí z Indie.³¹

Ve své pravlasti se Cikáni živili hlavně kovářstvím, výrobou košťat, chovem a prodejem koní, tancem či hudbou. Kovářství a hudba zůstaly hlavním zdrojem jejich obživy až do 20. století.³²

Od té doby co opustili svou vlast Indii a migrovali, si až dodnes dokázali udržet pro ně podstatný význam rodiny a příbuzenských vztahů.

Z Indie do Persie (226 – 642)

Za důvod odchodu Cikánů z Indie se mohou pokládat nepokoje v severozápadní Indii. Tato oblast byla častým cílem vpádů Hunů, Arabů a Turků. Migrace do Persie byla zapříčiněna perskými výboji do Indie. Ve 3. století byla Peršany dobytá tehdejší severní Indie (území dnešního Pákistánu) a tato oblast se stala perskou kolonií. Lidé se proto rozhodli odejít za prací do Persie. V Persii byli tito imigranti vítáni, protože za práci jim byl vyplácen nižší plat než Peršanům. Mluvili příbuznými jazyky a vznikaly mezi nimi sociální vazby. Vznikla tak nová etnická skupina, jejíž členové se nazývali *Dómové*. Později se první písmeno D změnilo na R a z označení Dóm vzniklo označení Rom.³³

Cikáni z Persie začali odcházet za pár let poté, co Arabové zvítězili nad Peršany r. 642. Toto vítězství znamenalo arabskou nadvládu v Persii. Proběhla změna náboženství i nucená změna jazyka. Díky lingvistice se tedy vědci domnívají, že Cikáni začali Persii opouštět až v době, kdy arabská nadvláda ovlivnila jazyk i prostých lidí.³⁴

³¹ KENRICK, D., *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*, s. 11 – 15

³² MANN, A. B., *Romský dějepis*, s. 5

³³ KENRICK, D., *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*, s. 17 - 19

³⁴ FRASER, A., *Cikáni*, s. 32 – 38

Z Persie do Arménie a následně do Byzance a Evropy

Badatelé předpokládají, že se Cikáni vydali z Persie do Arménie, kde nejspíš pobývali delší dobu. Nasvědčuje tomu fakt, že romština ve svých evropských dialekttech obsahuje mnoho slov převzatých z arménštiny.³⁵

Každá migrace je postupným procesem, ať už se jedná o původní migraci Cikánů z Indie nebo migraci jiných skupin lidí z jakýchkoliv důvodů. Přejít Cikánů z Arménie do Byzantské říše byl také postupným procesem a jako každá migrace byl něčím zapříčiněn.

„Příčiny odchodu z Arménie do západní Byzantské říše jsou jasnější: další invaze. Tentokrát to byli Seldžukové z východu ...“³⁶

Invaze seldžuckých Turků v 11. století donutila Cikány odejít z Arménie do Byzance, odkud následně postupovali do Evropy a na Balkán. O přítomnosti Cikánů v Byzanci svědčí několik textů z 11. a 12. století a také lidová poezie ze 14. století. V těchto textech jsou popisováni jako kejklíři, věštcí, medvědáři a zaříkávači.³⁷

Rom jako věštec či kartářka, i takový je jeden z obrazů Cikána v dnešní době. To lze považovat za důkaz, že Romové si dokázali udržet svou identitu po celá staletí.

Cikáni do Evropy odešli hlavně kvůli morové epidemii, která postihla hlavní město říše – Cařihrad. Dalším důvodem k odchodu jim bylo jejich postavení. V Byzantské říši byli utlačovanou kastou. Odchod pro ně znamenal možnost zlepšení svého postavení a získání pocitu bezpečí.³⁸

3.3.2 Dějiny Romů na území Evropy (15. – 18. století)

Vzhledem k tématu práce je tato kapitola zaměřena na dějiny Romů na území Českého království, jež bylo součástí Svaté říše římské, a na jejich dějiny na území Habsburské monarchie (1526 – 1918).

První zmínka o Romech na našem území je z roku 1416. Nelze však tvrdit, že se na našem území neobjevili již dříve (za první zmínku o Cikánech u nás lze pokládat i část

³⁵ FRASER, A., *Cikáni*, s. 38 – 39

³⁶ HANCOCK, I., *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*, s. 15

³⁷ FRASER, A., *Cikáni*, s. 42 - 45

³⁸ KENRICK, D., *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*, s. 46 - 50

Dalimilovy kroniky – tento názor je ale mnohými zpochybňován). Cikáni získali od krále Zikmunda glejt (ochranný list), který jim zajišťoval ochranu, ale pouze na území Svaté říše římské. Papežský ochranný list získali o několik let později. Ten jim zajišťoval mezinárodní ochranu. V průběhu let získávali ochranné listy od vladařů různých zemí. Glejty měly různou platnost – od jednoho měsíce do několika let.³⁹

Od poloviny 16. století se pohled místních obyvatel na Cikány změnil. Již jim neposkytovali stravu a ubytování, naopak na ně nahlíželi skrz prsty a zavírali před nimi dveře. V Praze r. 1541 propukl požár a obyvatelstvo Cikány považovalo za žháře. Ferdinand I. se na základě špatného vztahu obyvatel k Cikánům rozhodl Cikány z Čech vyhnat a nechal jim odebrat ochranné listy.⁴⁰

Rozhodnutí Ferdinanda I. ale nebylo prvním rozhodnutím Cikány z českého území vyhnat. „*První rozhodnutí o vyhoštění Cikánů bylo vydáno v roce 1538 na Moravě a jeho platnost byla v následujících desetiletích několikrát obnovena.*“⁴¹

Stejně jako Ferdinand I. se i další panovníci snažili dostat Cikány ze svého území. Rozhodnutí o vyhoštění však Cikáni nerespektovali a na českém území se zdržovali i nadále. Ostrý krok Leopolda I. si vynutili tím, že se neustále vraceli. Ten Cikány postavil na konci 17. století mimo zákon, což znamenalo, že proti nim mohlo být tvrdě zakročeno. Ve skutečnosti se k tvrdému postupu proti Cikánům příliš nepřistupovalo a byly voleny metody mírnější (vězení, odnětí dětí).⁴²

Bylo by nesmyslné domnívat se, že rasová diskriminace je pojem aktuální až v 19. a 20. století. Již v 17. a 18. století se Cikáni setkávali s rasovými předsudky, kdy kvůli svému vzezření a způsobu života byli automaticky považováni za zločince. Zároveň je nutné si uvědomit, že ať Cikáni pobývali na území jakékoliv země, vždy se je tato země snažila dostat mimo své území či je donutit k usazení.

V období vlády Marie Terezie (1740 – 1780) došlo ke zlepšení situace Romů a postojů vůči nim. Marie Terezie zavedla toleranci některých romských rodin. Tyto rodiny se mohly na našem území usadit, ale i nadále podléhaly kontrole. Josef II. (syn Marie Terezie) se

³⁹ FRASER, A., *Cikáni*, s. 60 – 70

⁴⁰ Tamtéž, s. 72 - 79

⁴¹ RYBÁŘ, R., *Společenské soužití s národnostními menšinami (Romové)*, s. 7

⁴² HANZAL, J., *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století: dějiny etnika na okraji společnosti*, s. 38 - 40

také svými nařízeními snažil zlepšit soužití Romů se svým okolím. Jeho nařízení přikazovala mimo jiné školní docházku romských dětí či usazení doposud neusazených romských rodin.⁴³

Sami Cikáni situaci za vlády Marie Terezie a Josefa II. nevnímali příliš pozitivně. Během jejich vlády docházelo k asimilaci romského obyvatelstva, které již nesmělo mluvit romsky ani se nazývat Romy. Romské obyvatelstvo tento krok vnímalo jako snahu o vyhlazení Romů.⁴⁴

3.3.3 Dějiny Romů od 19. století do začátku 2. světové války

Na konci 18. století a začátku 19. st. se Romové na našem území začali usazovat více méně dobrovolně. Živili se například kovářstvím a košíkářstvím. V podvědomí mnoha lidí zůstali ale jako kočovníci a někteří obyvatelé vesnic k nim takto stále přistupovali. Tento fakt zabránil klidné symbióze Romů se svým okolím. Na konci 19. století se Romové nadále živili svými tradičními řemesly. Prostředky na obživu získávali ale i jinými způsoby, např. věštěním nebo krádežemi. Okolí na ně začalo pohlížet více jako na tuláky než na kočovníky a klidné soužití s okolím bylo opět velmi obtížné.⁴⁵

Dřívější snaha o vypuzení Romů přešla ve snahu o jejich asimilaci. Tato snaha a vzrůstající nepokoje logicky vyústily v řadu opatření.

Obyvatelům zemí, kde se Cikáni vyskytovali, docházela trpělivost, a proto jednotlivé vlády musely nějakým způsobem zakročit. Na začátku 20. století v německém Bavorsku bylo vydáno nařízení, které zakazovalo Cikánům po zemi kočovat. Toto nařízení bylo ryze kontrolního charakteru.⁴⁶ Podobně tomu bylo na našem území.

Období první republiky bylo pro Romy na našem území obdobím, kdy byla i zde vydávána různá omezující opatření, která se nejvíce týkala jejich kočování. „*V roce 1927 byl vydán zákon proti potulným Romům a tulákům žijícím po cikánsku.*“⁴⁷

⁴³ FRASER, A., *Cikáni*, s. 270 – 271

⁴⁴ HANCOCK, I., *Země utrpení: dějiny pronásledování a otroctví Romů*, s. 66 – 67

⁴⁵ RYBÁŘ, R., *Společenské soužití s národnostními menšinami (Romové)*, s. 7

⁴⁶ KENRICK, D., PUXON, G., *Cikáni pod hákovým křížem*, s. 16

⁴⁷ RYBÁŘ, R., *Společenské soužití s národnostními menšinami (Romové)*, s. 8

Cikáni byli na konci 20. let 20. století všichni evidováni a podléhali kontrole. V roce 1926 se Romové rozhodli postavit vlastní školu. Nmalou částkou na její výstavbu přispěl i prezident Masaryk. Kolem roku 1938 na území Československa přišlo mnoho Romů z nacistického Německa.⁴⁸

V roce 1933 byla zahájena sterilizace Romů. Téhož roku byla zahájena stavba táborů, určených k odsunu Cikánů.⁴⁹ O tři roky později v roce 1936 Himmler rozhodl o transportu Cikánů do Dachau (koncentračního tábora). Cikáni byli v následujících letech odsouváni také do tábora v Dieselstrasse, do Sachsenhausenu a do Buchenwaldu.⁵⁰

3.3.4 Osudy Romů za 2. světové války

Druhá světová válka byla hrůzným obdobím pro mnohé lidi, pro Romy jako národnostní menšinu nevyjímaje. Dějiny Romů v průběhu 2. světové války jsou velmi obsáhlé. V této práci je nutné zmínit důležité milníky, proto je tato kapitola pouze stručným přehledem událostí, které se během 2. sv. války odehrávaly a které jsou spojeny s romským obyvatelstvem.

S diskriminací a rasismem se Cikáni setkávali po celá staletí všude, kde se objevili. V případě Cikánů byla živnou půdou pro zrod rasismu xenofobie.

V roce 1938 a 1939 byli Robert Ritter a Eva Justinová považováni za rasové vědce. Z jejich „bádání“ vyplynulo, že je třeba Německo od Cikánů očistit. Romové byli sečteni a umístěni do speciálních táborů. R. Heydrich rozhodl, že Cikáni z Velkoněmecké říše budou přesunuti do Polska (21. září 1939). První deportace probíhaly v roce 1940, kdy mělo být deportováno cca 2500 Cikánů. Hrstka Cikánů byla deportována ještě na začátku roku 1941. Přesuny byly nákladné a jejich uhlídání náročné, proto se nacisté rozhodli ke snadnějšímu řešení cikánské otázky. Rozhodli se Romy vyhladit.⁵¹

Po tomto rozhodnutí byli Romové nahnáni do koncentračních táborů. Do Sachsenhausenu v roce 1943 putovalo více než 10 000 německých Romů. Zde pracovali do úmoru a byly na nich prováděny lékařské pokusy. S lékařskými pokusy

⁴⁸ FRASER, A., *Cikáni*, s. 272 - 274

⁴⁹ HANCOCK, I., *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*, s. 85

⁵⁰ KENRICK, D., PUXON, G., *Cikáni pod hákovým křížem*, s. 26 - 28

⁵¹ KENRICK, D., PUXON, G., *Cikáni pod hákovým křížem*, s. 31- 37

na lidech během 2. sv. války je spjat Josef Mengele, tzv. anděl smrti. V témže roce se Himmler rozhodl, že se zbaví cikánských táborů a začalo se využívat plynových komor.⁵²

Romové na našem území byli ve stejné situaci. V roce 1939 byla snaha donutit Romy k naprostému usazení. Ti co neuposlechli, byli převezeni do kárných pracovních táborů. Jeden takový tábor se nacházel v Letech u Písku. V letech 1942 – 1944 byli Cikáni označeni za asociály a transportováni do Osvětimi, z Osvětimi dále např. do Buchenwaldu. Holocaust se nestal osudným necelým 600 Romům žijícím na našem území.⁵³

Za druhé světové války měli být vyhlazeni i Židé. Na rozdíl od Židů Romové nemají termín pro svou genocidu. Od konce 2. světové války Židé Holocaustu přikládají velkou důležitost v rámci svých dějiny. Romové o tomto období až tolik nemluví. Genocida Romů během světové války se začíná ze strany Cikánů rozebírat až v poslední době.

3.3.5 Situace Romů v Československu po 2. světové válce do roku 1989

Situace Romů po skončení 2. světové války nebyla jednoduchá a byla bez pochyb velice ovlivněna právě válkou.

V období po roce 1945 byli na našem území moravští a čeští Romové, němečtí Romové, Romové ze Slovenska, Polska, Maďarska či balkánských zemí.⁵⁴

Po druhé světové válce na našem území zbylo jen několik desítek romských rodin. Již v roce 1945 se však na naše území začínali přemísťovat Romové ze Slovenska (z východních ekonomicky zaostalých oblastí). Odcházeli odtud kvůli sociálním nepokojům a ekonomické nespokojenosti. Nejdříve se Cikáni ze Slovenska u nás zdržovali v průmyslových centrech. Tam však pro ně nebyl dostatek míst (pracovních ani ubytovacích). V letech 1946 – 1947 proudili Cikáni na naše území stále více. Odsunem Němců z pohraničí se pro ně „uvolnilo více místa“ a mohli na našem území dlouhodobě setrvat. Nejvíce jich přišlo do míst, kde chyběla nekvalifikovaná pracovní síla.⁵⁵

⁵² HANCOCK, I., *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*, s. 86 - 92

⁵³ FRASER, A., *Cikáni*, s. 274- 275

⁵⁴ PAVELČÍKOVÁ, N., *Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989*, s. 18 – 20

⁵⁵ HAIŠMAN, T., Romové v Československu v letech 1945 – 1967, vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady, In *Romové v České republice*, s. 140 – 142

V roce 1948 se komunisté na našem území dostali k moci. V tomto roce ale romské otázce nevěnovali příliš pozornosti. O rok později (v roce 1949) se romská otázka dostala do popředí. Začala fungovat tzv. komise pro řešení romské otázky. Jejím plánem bylo učinit taková opatření, která by vyřešila problémy s bydlením, výchovou dětí, zdravotní péčí či nedostatečným počtem pracovních míst pro Romy. Rok 1950 znamenal pro Cikány zlom. Komunistický režim se rozhodl Romy zrovnoprávnit s ostatním obyvatelstvem.⁵⁶

Tento postoj komunistů vůči Cikánům nevydržel dlouho. Již o pár let později, zhruba v druhé polovině 50. let 20. století, se s cikánským problémem rozhodli vypořádat jinak.

Cikáni byli opět „přesunuti“ do nižší vrstvy. Komunistický režim se rozhodl cikánskou otázku vyřešit poněkud radikálně, a sice jako jediné možné řešení situace viděl asimilaci Romů. Došlo k soupisu všech kočovných Cikánů na našem území. Roku 1958 byl přijat zákon, který nařizoval usazení kočujících osob. Tento zákon se dotkl jak kočovných Olašských Romů, tak polokočovných Romů, kteří se pohybovali mezi prací a domovem. Usazování kočovných Cikánů probíhalo i velice drsnými metodami, např. policie v noci postřílela jejich koně, aby se nemohli dále přesouvat.⁵⁷

Po celé 20. století byli Romové dále sociálně vyloučeni, potýkali se s chudobou, byly na ně vyvíjeny asimilační tlaky a stále se setkávali s rasovou nevráživostí.⁵⁸

V roce 1970 byla přijata koncepce společensko-kulturní integrace Cikánů. Neznamenalo to nic jiného, než že se Romové měli co nejvíce přizpůsobit majoritní společnosti, aby do ní dokonale zapadli. V průběhu 70. a 80. let byli Romové odsouváni do určených oblastí, kde byli tzv. uklizeni. V této době byly romské děti přerazovány do zvláštních škol a umísťovány do náhradní rodinné péče.⁵⁹

Integrace v minulém politickém režimu pro Cikány znamenala kompletní změnu svého životního stylu a myšlení. Ve své podstatě to znamenalo podřízení se majoritní společnosti, ať už o to stáli, nebo nestáli.

⁵⁶ PAVELČÍKOVÁ, N., *Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989*, s. 33 – 34

⁵⁷ FRASER, A., *Cikáni*, s. 276 – 278

⁵⁸ HAIŠMAN, T., *Romové v Československu v letech 1945 – 1967, vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady*, In *Romové v České republice*, s. 180 – 183

⁵⁹ FRASER, A., *Cikáni*, s. 281 – 282

3.3.6 Situace Romů na českém území po roce 1990

Zlomovými okamžiky pro všechny obyvatele našeho území byl 17. listopad 1989, rok 1990 a 1. leden 1993, kdy vznikla samostatná Česká republika.

Rok 1990 byl dalším zásadním rokem pro Romy na našem území. Po svrnutí komunistického režimu docházelo k velkému propouštění zaměstnanců ze státních podniků a Romové šli téměř vždy na řadu jako první. Zvýšení nezaměstnanosti vedlo ke snížení životní úrovně Romů. Nebyli zaměstnaní, neměli peníze a tím pádem nemohli platit nájem. Cikáni byli stále více závislí na dávkách od státu a rostla jejich kriminalita. Závislost na dávkách od státu byla neodmyslitelně spjata s problémem vysoké porodnosti romských žen a s neochotou zaměstnavatelů udělovat volné pracovní pozice Romům pro jejich nízkou kvalifikaci.⁶⁰

Dnes i dříve se hodně početným romským rodinám z jejich pohledu „vyplatilo“ žít pouze na dávkách od státu. Tímto způsobem získali za měsíc více peněz, než kdyby šli pracovat na málo placené pozice.

Po sčítání lidu v roce 1991 byla zjištěna věková struktura romského obyvatelstva, která poukazovala na nízkou ekonomickou aktivitu této komunity. Mezi Romy bylo a je vysoké zastoupení dětí (do 15 let). Nezaměstnanost Romů se odhaduje mezi 70 – 90 % podle lokalit.⁶¹

Pro Cikány nebylo vzdělání nikdy důležité, posílání dětí do škol nepovažují za podstatné. Někteří tvrdí, že posíláním dětí do škol dojde k narušení spjatosti s vlastní rodinou (s komunitou). Tato spjatost s rodinou je pro Cikány typická a důležitá.⁶²

Díky povinným poplatkům v mateřských školách do nich dnes posílá své děti minimum romských rodin. Cikánské děti si díky demotivaci ze strany rodičů na základní škole ve většině případů příliš dobře nevedou a končí ve zvláštních školách. Po základní škole jde více než polovina dětí na podporu, jen hrstka nastoupí na střední školy.⁶³

⁶⁰ VÍŠEK, P., Program integrace – řešení problematiky romských obyvatel v období 1970 až 1989, In *Romové v České republice*, s. 197 - 198

⁶¹ NEČAS, C., *Romové v České republice včera a dnes*, s. 105 – 113

⁶² PAVELČÍKOVÁ, N., *Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989*, s. 11 – 13

⁶³ NEČAS, C., *Romové v České republice včera a dnes*, s. 111 – 112

V letech 1995 – 1997 byl u nás zaznamenán nárůst rasového násilí na Romech a to i přes to, že se majoritní společnost staví do opozice proti rasismu. Hlavním důvodem rasismu je většinovou společností považován nepřijatelný způsob chování Cikánů. Za možnost řešení této situace společnost považuje cestu přizpůsobení se Romů hodnotám majoritní společnosti.⁶⁴

Tento postoj k nutnému přizpůsobení se nelze brát pouze negativně. Je důležité podívat se na problém z druhé strany. Kdyby nevznikaly „dramatické“ problémy při soužití s Romy, nepožadovala by majoritní společnost jejich naprosté přizpůsobení svým vlastním hodnotám (viz situace na Šluknovsku v roce 2011). Zároveň nelze omlouvat rasově založené útoky proti Romům.

Romové žijí především v nájemních bytech. Místo přihlášených čtyř nájemníků tam bydlí např. Cikánů deset. Neplatí nájem a nedodržují kladné sousedské vztahy. O svůj byt se nestarají, byty často devastují a devastují i domy, ve kterých se jejich přidělené byty nacházejí. Díky těmto Romům má majoritní společnost v České republice tendenci stereotypně nahlížet na všechny Romy.⁶⁵

V dnešní době se v souvislosti s Romy také velmi často mluví o jejich sociálním vyloučení.

„Sociální vyloučení charakterizuje situaci a důsledky skutečnosti, kdy člověk (rodina, skupina) není zejména z důvodů nízkého příjmu schopen dostát běžným zvyklostem života společnosti a účastnit se na všech stránkách společenského života, ... a dochází k jeho vyloučení.“⁶⁶

⁶⁴ FRIŠTENSKÁ, H., Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy, In *Romové v České republice*, s. 244 – 245

⁶⁵ NEČAS, C., *Romové v České republice včera a dnes*, s. 113 – 114

⁶⁶ KEPKOVÁ, M., VÍŠEK, P., Romové v systémech sociální ochrany, zdroje sociální distance, In *Romové v České republice*, s. 390

3.4 Romové v České republice (ve Středočeském kraji)

Kapitola je zaměřena na početní velikost romské populace v České republice a ve Středočeském kraji (informace byly čerpány převážně z Českého statistického úřadu) a na strategii integrace romské komunity ve Středočeském kraji.

3.4.1 Početní velikost romské populace

Zjistit přesný počet Romů je složité a téměř nemožné. Poučení z dějin se Romové snaží vyhnout jakékoliv evidenci, mnoho Romů nechce být označeno za Romy, anebo u sčítání nepochopí význam pojmu „národnost“ a k romské národnosti se nepřihlásí.⁶⁷

V letech 1970 – 1980 byl při prováděném sčítání lidu proveden i tzv. soupis Romů, kdy sami komisaři rozhodovali o tom, kdo je považován za Roma. Ve sčítání lidu v roce 1991 se Romové mohli dobrovolně přihlásit k romské národnosti (poprvé od 2. světové války). Většina z nich této možnosti nevyužila, proto získaná data o jejich počtu nejsou odpovídající tehdejší skutečnosti. Ve sčítání lidu z roku 1970 bylo napočítáno 60 279 Romů na našem území, z toho 5 825 ve Středočeském kraji. V roce 1991 bylo u nás pomocí sčítání lidu zjištěno celkem 32 903 Romů a z toho ve Středočeském kraji 2 907.⁶⁸

Při sčítání lidu v roce 2001 bylo zodpovězení otázky národnosti nepovinné. Lze tedy předpokládat, že ne všichni Romové se ke své národnosti přihlásili.

Ke dni 1. 3. 2001 u nás žilo podle výsledků sčítání lidí 11 746 Romů, což činilo 0,11 % z celkového počtu obyvatelstva. K národnosti české se přihlásilo 9 249 777 lidí. Tento počet tvořil 90,42 % z celkového počtu obyvatelstva. K dvojí národnosti, české a romské, se přihlásilo 698 obyvatel, k národnosti moravské a romské se přihlásilo osob 9. Při tomto sčítání nezodpovědělo otázku na národnost 1,7 % obyvatel České republiky.⁶⁹

⁶⁷ KALIBOVÁ, K., Romové z pohledu statistiky a demografie, In *Romové v České republice*, s. 94

⁶⁸ KALIBOVÁ, K., Romové z pohledu statistiky a demografie, In *Romové v České republice*, s. 98 - 101

⁶⁹ ČSÚ. *Základní charakteristiky národnostního složení obyvatel České republiky v roce 2001 a jejich změny za posledních 10 let* [online]. Český statistický úřad, 2002. 22 s. (PDF). [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD457/\\$File/Kapitola2.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD457/$File/Kapitola2.pdf)>

V roce 2001 se ve Středočeském kraji k romské národnosti přihlásilo 0,1 % osob z celkového počtu obyvatel České republiky.⁷⁰

Informace o počtu Romů v roce 2011 (konkrétně ke dni 26. března 2011) byly získány z předběžných výsledků sčítání lidu, domů a bytů, protože konečné výsledky budou zveřejněny až ve 3. čtvrtletí roku 2012.

K romské národnosti se při sčítání v roce 2011 přihlásilo pouze 13 150 lidí. Tento počet představuje 0,2 % obyvatel, kteří se k nějaké národnosti přihlásili. K samostatné romské národnosti se přihlásilo pouze 5 199 obyvatel, zbytek představoval národnost kombinovanou (např. romská a moravská).⁷¹

Údaje o počtu obyvatel České republiky hlásící se k romské národnosti byly pro přehlednost dány do následující tabulky.

Tabulka č. 1

Národnost	1991	2001	2011
Počet obyvatel	10 302 215	10 230 060	10 562 214
Česká	8 363 768	9 249 777	6 732 104
Romská	32 903	11 746	13 150
Česká a romská		698	
Moravská a romská		9	

Zdroj: Český statistický úřad, dostupné z www.czso.cz

3.4.2 Strategie romské integrace

Vládní koncepce romské integrace byla přijata v roce 2000. Za cíl si klade zajištění bezkonfliktního soužití romské komunity s okolím a zlepšení jejich životních podmínek. V této koncepci je cíl rozveden do několika bodů: odstranění diskriminace romské skupiny, odstranění omezení ve vzdělání, odstranění příčin sociálního vyloučení romských komunit, zajištění rozvoje jazyka Romů a jejich kultury, omezení vzniku ghett atd.

⁷⁰ ČSÚ. *Základní charakteristiky národnostního složení obyvatel České republiky v roce 2001 a jejich změny za posledních 10 let* [online]. Český statistický úřad, 2002. 22 s. (PDF). [cit. 2011-12-20]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD457/\\$File/Kapitola2.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD457/$File/Kapitola2.pdf)>

⁷¹ ČSÚ. *Předběžné výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. Český statistický úřad, 2011. [cit. 2011-12-20]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/predbezne_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu_2011>

Strategie integrace ve Středočeském kraji vychází z Vládní koncepce romské integrace a její cíle jsou shodné.⁷²

⁷² STŘEDOČESKÝ KRAJ. *Strategie integrace romské komunity ve Středočeském kraji* [online]. Středočeský kraj, 2008. [cit. 2011-12-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/socialni-oblast/romska-integrace/>>

4 Vlastní práce

Kapitola „Vlastní práce“ obsahuje shrnuté odpovědi získané od respondentů z okresu Beroun, se kterými byly vedeny hloubkové rozhovory. Byli vybíráni ze dvou věkových skupin: 20 – 30 let a 30 a více let. Jejich odpovědi byly navzájem porovnávány.

Žádný z respondentů si nepřál, aby bylo ve výzkumu uvedeno jeho jméno. Jejich přání bylo respektováno a bylo využito označení pan X, Y, Z. Všichni naopak souhlasili s uvedením nejvyššího dosaženého vzdělání a věku.

Rozhovory s mladšími respondenty byly obsáhlejší, protože byli o poznání sdílnější a vřelejší než respondenti z druhé věkové kategorie.

Pro pochopení jejich postojů jsou u každého respondenta uvedeny širší souvislosti z jeho života. Nestačí pouze říci, jak se kdo staví k dané problematice. Je třeba zamyslet se nad tím, co kterého zpovídaného vedlo k jeho postoji či názoru (jen tak je možné respondentův názor pochopit).

4.1 Respondenti ve věku 20 až 30 let

Respondent A

Prvním respondentem se stal muž z malé vesnice v okrese Beroun, jemuž je 22 let. V současné době je nezaměstnaný a bydlí se svou velkou rodinou v místním obecním bytě. Dochodil základní školu a začal navštěvovat střední odborné učiliště obor truhlář. Střední školu nedokončil, a tak dosáhl pouze základního vzdělání.

Pan A bydlí ve vesnici již 12 let. Dříve tam žil pouze se svými rodiči, nyní žije se svou rodinou a rodiči v jednom bytě (dohromady 6 lidí). Byt i vesnice se mu velice líbí. Tvrdí, že tu na ně nikdo nekouká skrz prsty, a proto jsou zde spokojení. Do místních volnočasových aktivit se nezapojuje. Proč se sem přistěhovali, si již nepamatuje, ale pamatuje si, že před nimi v jejich bytě bydleli jejich příbuzní.

Rodiče pana A bydleli v Maďarsku a kvůli špatným životním podmínkám přešli do České republiky. Stejně tak prarodiče pochází z Maďarska. Doma se svými rodiči mluví zásadně romštinou, se svými dětmi se snaží mluvit hlavně česky, aby neměly jazykový hendikep ve škole. Problém shledává v tom, že prarodiče jeho dětí lpí na romštině, a proto se svými vnoučaty mluví pouze romsky (mladšímu synovi díky tomu dělá problém

sestavit větu pouze z českých slov). Mimo domov romsky nemluví, pouze když se setká s kamarády (Romy).

Se svou ženou chodí na koncerty romské hudby, které jsou pravidelně pořádané v blízkém Berouně. Myslí si, že je to dobrý způsob, jak se lidé mohou snadno dovědět něco o romské kultuře. Velmi ho těší, že tyto koncerty navštěvují i mladí lidé z majoritní společnosti.

Pan A má dva syny (4 roky, 2 roky). První syn navštěvuje místní mateřskou školku. První rok respondent hodnotí jako příšerný. Paní učitelka, která tam již nyní nepracuje, byla na jeho syna viditelně zasedlá. Každý den si na něho stěžovala a syn do školky nechodil rád. Jakoukoliv diskuzi s rodiči, která by mohla vést k vyřešení problémů, odmítala. Po výměně paní učitelky se situace změnila. Jejich syn se do školky těší a učitelka k němu přistupuje velmi mile.

Syn si našel kamarády, se kterými si chodí hrát a jejich rodičům to nevadí. Problémy se většinou vyskytnou pouze ve chvíli, kdy si syn chce hrát s jinými romskými dětmi. Jejich rodiče to dětem zakazují.

První respondent postoj ostatních Romů ve vesnici nechápe. Problémy se nevyskytly pouze v oblasti dětských her, ale dochází k neustálému pomlouvání a systematickému ničení majetku pana A velkou romskou rodinou, která obývá zbylé dva byty místního obecního domu.

Pan A tvrdí, že lepší vztahy má s majoritní společností ve vsi. Lidé se k němu a jeho rodině nechovají nesnášenlivě. Netvrdí, že se s opovržlivými pohledy a gesty od majority nesešel, ale nemyslí si, že by to bylo ve velké míře. S romskými obyvateli vesnice je to ale jiné, s těmi nemá dobré vztahy ani zkušenosti. Nemůže však Romy házet do jednoho pytle, protože má mezi nimi spoustu dobrých kamarádů, kteří nepatří k nim do rodu.

Majoritní společnost respondent vnímá převážně pozitivně, u Romů se nemůže rozhodnout, zda převažuje pozitivní nebo negativní pocit. Tvrdí, že pokud se Rom dobře a dlouho nezná s jinými Romy, tak mezi nimi panuje jistá nevraživost.

Respondentka B

Druhým respondentem se stala paní z Berouna, které je 25 let a má dvě dcery (6 let, 1 rok). Momentálně je na mateřské dovolené a se svými dětmi, manželem a jeho rodiči

obývají vlastní domek. Paní B má výuční list v oboru kadeřnice, nikdy se však jako kadeřnice neživila (pracovala jako skladnice v místním obchodním domě).

V České republice žije od malička a nechtěla by bydlet jinde, protože ví, jaké poměry panují na Slovensku, kde má velkou část svého příbuzenstva. V Berouně žije ráda. Dlouho bydlela se svým mužem v jedné části města, které se říkalo cikánské ghetto. Na toto období nevzpomíná ráda, protože klidné soužití s Romy podle jejího názoru je pouze idealistická představa. Romy z tohoto ghetta označila za neukázněné, negramotné a zlé lidi, kteří se snaží akorát škodit okolí. Na místě, kdy bydlí nyní, si na sousedské vztahy nemůže stěžovat. Myslí si, že je to tím, že nežije mezi Romy, ale mezi majoritním obyvatelstvem.

Její rodiče pochází ze Slovenska. Do ČR se přestěhovali v roce 1982, protože se domnívali, že jsou zde lepší životní podmínky. Komunikace v romštině respondentce nedělá problém právě díky rodičům, kteří mezi sebou v rodině mluví pouze romsky. Dalo by se říci, že starší dcera respondentky B je bilingvní, protože se domluví plynně česky i romsky.

Dceři je 6 let a paní B velmi těší, že je muzikální. Chodí do místní základní školy, kde má spoustu kamarádů, se kterými se vidá i mimo školu. Děti se k ní ve škole chovají hezky, nijak ji neodsuzují kvůli odlišné barvě pleti. Má hodně neromských kamarádů, které získala i díky tomu, že chodí na kroužek zpívání. Učitelé k ní mají dobrý vztah.

Romy ve svém okolí hodnotí negativně (viz několik let strávených v cikánském ghettu). Myslí si, že hlavní problém je v tom, že oni tolik lpí na svých rodech. Každý rod si myslí, že jeho členové jsou ti nejlepší Cikáni a díky tomu vzniká nevraživost a problémy. Naopak na majoritní společnost si nemůže stěžovat. V práci se k ní chovali vždy vřele a jejich rodina má také spoustu neromských přátel, se kterými se navštěvuje.

Respondentka C

Třetí respondentkou se stala paní z vesnice vzdálené od Berouna zhruba 4 km. Je jí 27 let, má 4 děti (synové ve věku 2, 3, 5 a 7 let) a čeká dalšího potomka. Bydlí v místním obecním bytě se svými dětmi, manželem a jeho bratrem. Paní C po základní škole šla na střední odborné učiliště, ale školu nedodělala, protože musela jít pracovat, aby živila rodiče. Základní školu dokončila v 17 letech.

S rodiči bydlela od malička na severu Čech, kde se jí nikdy nelíbilo, proto se ve dvaceti se svým manželem přestěhovala k Berounu. V 18 letech začala pracovat jako servírka v baru kvůli rodičům. Poté co otěhotněla, se se svým mužem odstěhovali. Vzpomíná, že maminka jí často vyprávěla o tom, jak se mnoho let její rodina snažila přesunout z východního Slovenska blíž k našim hranicím. Nakonec se jim podařilo přestěhovat se na sever České republiky a tam se rodina udržela dodnes.

Ve vesnici, kde nyní žijí, je spokojená. Vesnice čítá zhruba 500 obyvatel, panují zde kladné vztahy a manžel získal v Berouně dobré pracovní místo. Obec každoročně pořádá mnoho akcí pro děti. Paní C se nejen se svými dětmi akcí účastní, ale také pomáhá s jejich organizací. Manžel chodí pravidelně jednou týdně s místními hrát karty do hospody. Myslí si, že jsou v obci docela oblíbení.

Se svou širší rodinou se vídá zřídka, dokonce své rodiče už neviděla 4 roky. Respondentka romštinu umí, dorozumí se, ale doma mluví výhradně česky a romštinu používá pouze při telefonickém kontaktu se svými rodiči. Se svým mužem si stojí za tím, že pro jejich děti již v této době není důležité, aby uměly romsky, ale aby uměly dobře česky a pak se snáz naučily nějakému cizímu jazyku.

Svého syna posílají do místní základní školy a ve škole mu to jde velmi dobře. Další dva syny dávají do mateřské školky. Občas se synové setkají s tím, že se jich děti ptají, proč jsou tmaví, ale tato otázka není spjata s negativním postojem vůči nim, jedná se spíš o zvědavost.

V obci jsou jedinou romskou rodinou. Majoritní obyvatelé k nim zprvu přistupovali s předsudky. Poté co je poznali, se k nim ale všichni chovají vstřícně a mile.

Paní C vzpomíná na Romy, se kterými se setkávala v době, kdy žila se svou rodinou na severu Čech. Tam žili ve velmi malé vesnici, kde romské obyvatelstvo tvořilo minimálně 70 % obyvatel. Vzpomíná na neustálé „boje“ Romů mezi sebou, kdy jedna velká rodina pomlouvala druhou. Dále také na špatné životní podmínky, kde většiny domů byly odpojené od elektrického vedení a měly pouze studenou vodu. Na život tam nevzpomíná ráda, žili ve špíně a neměli dostatek peněz.

Myslí si, že převážná část Romů se stará jen sama o svou rodinu a k ostatním se chová špatně. Nelze je však hodnotit všechny jednotně. Kdyby ale měla říct, jaký pocit u ní převládá, tak by převládal pocit negativní, protože ji rozhořčuje, že právě kvůli Romům,

kteří se neumí chovat a nedokážou se ani trochu přizpůsobit majoritní společnosti, je ihned na všechny Cikány pohlíženo jako na ty špatné.

Je velmi ráda, že je majoritní společnost v obci nijak neodsuzuje a že na ně lidi nekoukají skrz prsty. Majoritní společnost soudí pozitivně a domnívá se, že každý Rom může dosáhnout toho, aby na něj okolí pohlíželo bez předsudků (viz jejich postavení po přestěhování).

Respondent D

Čtvrtým respondentem z první věkové kategorie se stal pan D, který obývá se svou rodinou čtyřpokojevý byt v obci v okrese Beroun. Je mu 24 let a má dvě dcery (6 let a 2 roky). Po základní škole šel na střední odborné učiliště a získal výuční list v oboru soustružník.

Se svou přítelkyní a její nemocnou matkou v bytě bydlí již 6 let. Svě vlastní rodiče neviděl zhruba pět let, protože mu nedokázali odpustit, že opustil jejich velkou rodinu a přestěhoval se ke své těhotné přítelkyni.

Prarodiče pana D sem přišli z Maďarska, kde zůstala převážná část rodu. Z Maďarska přešli na Slovensko, kde ale pobývali pouze rok, protože jejich cílem byla Česká republika.

Do práce dojíždí denně do Berouna, kde pracuje v jednom z místních závodů jako skladník. Na práci a kolektiv si nemůže stěžovat, dobře si vydělá a mezi spolupracovníky si díky své pracovitosti získal několik přátel.

Jeho starší dcera začala letos chodit do první třídy a zprvu měla problémy s učením. Rodiče jí proto s třídní učitelkou domluvili doučování dvakrát týdně a dcera se ve škole zlepšila. Ve škole si moc přátel ale nezískala, protože je velmi tichá. Má jednu dobrou kamarádku z majoritní společnosti. Rodičům této dívky nevádí, že se jejich dcera stýká s Romkou, myslí si totiž, že každá té druhé může být přínosem.

V obci, kde pan D žije, se setkal převážně s kladným přístupem k jejich rodině. Negativní postoj k nim zaujímají hlavně ostatní Romové, kteří zde žijí.

Čtvrtý respondent si myslí, že kdyby se jeho rodina chovala jako zbylí Romové v obci, tak by k nim majorita neměla tak vřelý vztah. Manželka je na mateřské dovolené, on pracuje, platí nájem i poplatky a chovají se slušně. Za tím se prý skrývá jejich „úspěch“ a nejspíš právě proto nevychází dobře s ostatními Romy. Tu část majoritní společnosti, kterou má kolem sebe a se kterou se doposud setkal, hodnotí pozitivně (Romy nikoliv).

O Romech tvrdí, že jsou vypočítaví a málokdy člověk narazí na upřímného člena této komunity, co nemyslí pouze na svůj prospěch.

Respondent E

Pátým a zároveň posledním respondentem první věkové kategorie se stal pan E z větší obce na Berounsku. Je mu 25 let a má dvě děti (6 let, 4 roky). Na základní školu navázal docházkou na střední odborné učiliště, kde získal výuční list v oboru kuchař.

V obci, kde žije se svou manželkou a dětmi, žije více romských rodin. Převážná část z nich ale pobývá v jedné okrajové části vsi, pan E žije na druhém konci. S občanskou vybaveností i se vztahy mezi obyvateli je spokojený. Místní majoritní obyvatelé k jeho užší rodině přistupovali zprvu s odstupem, později se k nim začali chovat velmi mile. Pátý respondent bydlí v obecním bytě, pracuje jako kuchař v místní restauraci a patří do dobrovolného sboru hasičů této obce. Širší část jeho rodiny bydlí na druhém konci obce a nepatří mezi oblíbené spoluobčany.

Jeho syn letos začal navštěvovat první třídu, ze začátku měl problémy se spolužáky a následně i s učením. S učením mu pomohla jeho matka, se spolužáky paní ředitelka a třídní učitelka, které uspořádaly malou besedu pro rodiče s dětmi z jeho třídy. Beseda obsahovala něco mála z dějin Romů, zaměřena byla hlavně na romskou hudbu a tanec. Tato beseda přispěla jak ke zlepšení situace syna ve třídě, tak k postavení jeho užší rodiny v obci.

Jeho rodiče pocházejí z České republiky, prarodiče sem přišli z východního Slovenska. Z dětství, které prožil v západních Čechách, si pamatuje, že tatínek nepracoval a maminka vychovávala děti. Žili v romské části jednoho města, kde mezi jednotlivými skupinami Romů nepanovaly příliš dobré vztahy.

Pan E romštinu umí, doma však romsky nemluví. Romštinu používá pouze při styku se svou širší rodinou.

Pátý respondent z velké části chápe a neodsuzuje majoritní společnost za to, že s Romy tzv. nechce mít nic společného. Moc dobře si pamatuje na své dětství a ví, jak to chodí u Cikánů na druhém konci obce. Nebrání se oslovení Cikán, nevidí na tom nic špatného, ani když ho použije majorita.

Majoritu nehodnotí negativně ani pozitivně, protože ač s ostatními vychází dobře, od malička je zvyklý být na pozoru a od přírody je nedůvěřivý. Romy jako celek také

nemůže nijak zhodnotit, protože každá cikánská skupina je jiná a nelze je hodnotit všechny jednotně.

4.2 Respondenti ve věku 30 a více let

Respondent M

Prvním respondentem této skupiny se stal pan M, jemuž je 44 let. Má 4 děti, tři syny a jednu dceru (všechny děti jsou již v produktivním věku). Bydlí nedaleko Berouna v obecním bytě, kde žije dohromady 8 Romů. Pan M má pouze základní vzdělání, na střední školu vůbec nenastoupil. Základní školu dodělal v 18 letech.

Se svými rodiči a širší rodinou sem přišel ze Slovenska ve velmi útlém věku. Jeho prarodiče taktéž pocházejí odtamtud. Životní podmínky Romů na Slovensku a u nás se podle jeho názoru vůbec nedají srovnat (zde se mají Romové lépe).

Ve vesnici, kde žije nyní, se mu moc nelíbí. Bohužel nemá dostatek finančních prostředků na to, aby se přestěhoval. Obecní dům obývají další dvě romské rodiny a jedna rodina z majoritní společnosti. S Romy vychází dobře, ale s bílou rodinou (pozn. přesně slova respondenta) mají neustálé spory ohledně hluku, údajných krádeží a vandalismu.

Do místních volnočasových aktivit se nijak nezapojuje, protože s majoritní společností nevychází nejlépe, což se projevilo i o mnoho let dříve, když jejich děti chodily do místní základní školy. Rodiče ostatních dětí sepsali petici na to, aby byly romské děti přeřazeny do jiné školy.

Respondent denně užívá romštinu, doma téměř jinak nemluví. Ve chvíli, kdy ho nějaký člen majoritní společnosti rozčílí, začne mluvit romsky i na něj, čímž si podle svých slov vytvoří jakousi ochrannou bariéru.

Jeho pohled na Romy je pozitivní. Romové mají povětšinou stejný hodnotový systém, proto chápou jednotlivé činy ostatních a neodsuzují je. Také řešení sporů mezi jednotlivými Cikány je snazší, protože se nebrání použití násilí a spor se tedy rychle vyřeší. Na majoritu nahlíží jako na společnost omezených lidí, kteří se nesnaží pochopit postoje, názory, návyky nebo činy Cikánů, ale pouze je odsuzuje a ohání se policejním zásahem.

Respondent N

Respondent N pochází přímo z Berouna, kde obývá jeden z bytů azylového domu. Bydlí zde se svou ženou a dvěma vnuky. Druhému respondentovi je 52 let, nedosáhl

vyššího vzdělání než základního a za posledních dvacet let nikde nepracoval (žije pouze ze sociálních dávek). Se svou manželkou mají dohromady 7 dětí.

Pan N tuší, že jeho rodiče pochází z Maďarska, pamatuje si však už jen život zde. Dlouhou dobu bydlel v tzv. romském ghettu v Berouně, ale musel se se svou rodinou z bytu vystěhovat. Neměli kam jít, a tak zvolili provizorní řešení – azylový dům. V azylovém domě se nachází velké množství romských rodin, proto se zde cítí velmi dobře (jsou zde mezi svými). Jeho vnuci zde mají romské kamarády i pár kamarádů z majoritní společnosti.

Volný čas tráví se svými romskými známými z azylového domu v blízké herně, kam chodí většinou pouze oni, takže nedochází k žádným sporům. Ve chvíli, kdy vyrazí na jiné místo, ostatní na ně koukají s odstupem a pomlouvají je, což si Romové nenechají líbit.

Když se bílý pustí do černého, tak mu jdou ostatní Cikáni pomoci, když se černý pustí do bílého, tak dávají všichni ruce pryč a volají policii. Takové řešení problémů považuje za slabošské a typické pro majoritní společnost, která se neustále něčeho nebo někoho bojí.

Problémy tohoto typu měly i jeho děti ve škole. Ve chvíli, kdy se někdo pustil do jejich dcery a ostatní Romové se jí zastali, tak byli potrestáni všichni Romové, ale dítě z majoritní společnosti nikoliv.

Romy hodnotí pozitivně i přes to, že jednotlivé romské skupiny jsou odlišné a nemají vždy stejné názory na věc. Díky otevřenému jednání jsou ale schopni dojít k řešení. Tvrdí, že v naší české společnosti je obrovská nespravedlnost, která nahrává majoritní společnosti, jež on nemá v lásce. Myslí si, že kdyby se lidé z majority snažili přijít na příčinu romského jednání nebo chování, tak by mohlo dojít ke zlepšení situace. Dokud se o to ale nepokusí a budou se pouze ohánět paragrafy, situace zůstane stejná a neustále bude panovat strach z Romů.

Respondentka X

Paní X je 39 let, žije v obci, která sousedí s Berounem. Ve svém bytě bydlí se svým mužem a šesti dětmi. Po základní škole začala navštěvovat střední odborné učiliště, školu však nedokončila, a tak dosáhla pouze základního vzdělání.

Třetí respondentce z druhé věkové skupiny se ve vsi, kde bydlí, líbí. Žije zde více romských rodin (některé dokonce ve stejném domě). Mezi Cikány, jak ona sebe a ostatní nazývá, zde panují dobré vztahy. S majoritní společností ale problémy vyvstávají denně.

Její rodiče žili na slovensko-maďarských hranicích, poté se přesunuli na západ Slovenska a následně sem. Migrovala s nimi současně celá jejich velká rodina. Respondentka X romštinu využívá denně, protože tak mezi sebou mluví s ostatními Cikány a s manželem doma. Její děti raději používají češtinu, proto s nimi tak komunikuje.

Paní X od 18 pracovala jako uklízečka v restauraci, příliš si ale nevydělala. Poté co měla první dítě, do práce již nenastoupila a pobírala téměř v kuse mateřskou na každé dítě. Nyní také žije ona i její muž ze sociálních dávek a do práce se nechystá ani jeden z nich. Důvodem jsou prý špatné pracovní pozice, které nejsou dostatečně finančně ohodnocené. Tvrdí, že nepůjde uklízet za plat, který je nižší než její měsíční sociální dávky.

S majoritní společností se dostává do styku denně a každý den vyvstane nějaký problém. Sousedí na ni koukají špatně, protože nedbá na děti tolik jako oni, protože nechodí do práce a přitom už tolik let dostává neustále nějaké příspěvky od státu. Nevidí však nic špatného na tom, když jsou děti samostatné a rodiče je neustále nekontrolují. Trnem v oku prý majoritní společnosti je to, že se do práce nehrne a přitom si ze státní podpory nežije špatně. Na nadávky nebo negativní pohledy si už zvykla, ale právě proto odmítá s majoritou vycházet nuceně smířlivě, když oni se chovají negativně. Romy ve svém okolí hodnotí kladně. Mají stejné problémy, chápou navzájem své postoje a neodsuzují se. Majoritu hodnotí záporně.

Respondentka Y

Předposlední respondentkou se stala paní z obce na Berounsku, které je 52 let. Zde žije již od svých dvaceti let a v obci je velmi spokojená. Dosáhla pouze základního vzdělání.

Rodina paní Y zde žije již mnoho let, ona sama se narodila na našem území. Odkud přišli její předci, neví.

Romštinu využívá denně. Mluví s ní doma se svým manželem a dětmi a také s ostatními Romy v obci. Nevyužívá tento jazyk jako obranu proti majoritě, mluví s ní zásadně pouze „mezi svými“.

V obci žije spokojeně se svým mužem a pěti dětmi v bytě domu, který vlastní tamější obecní úřad. V tomto domě nežijí jiní Romové. Se sousedy vychází dobře. Podle jejího názoru je to tím, že platí nájem a poplatky, uklízí, pere, stará se o děti, neutrácí pouze za alkohol a cigarety a hlavně proto, že její muž pracuje. Ona sama nepracuje, s její nízkou kvalifikací nikde nevydrží více jak týden. Rodina žije z platu manžela a ze sociálních dávek.

Za svůj život se mockrát setkala s negativními postoji vůči sobě nebo vůči svým dětem. Považuje to ale za samozřejmou obrannou reakci majority, která má z Romů jednoduše strach a ve většině případů se s nimi nesnaží vyjít. Ve škole mělo několik rodičů problém s tím, že s jejich dětmi chodí do třídy děti z romské společnosti. Škola zareagovala tak, že stěžujícím si rodičům navrhla, aby své děti přeložili na jinou školu.

S Romy v obci vychází dobře. Rodina respondentky Y se s nimi ale příliš nestýká, mají hodně známých z majoritní společnosti. Problémy s nimi ale už několikrát také nastaly, např. když se nepostavila na jejich stranu při krádeži kola. Paní Y viděla, jak Rom z jiné rodiny ve vsi krade kolo. Následovalo vyšetřování, stala se svědkem a popravdě pověděla, jak to bylo. Romská rodina se její rodině asi 3 měsíce snažila mstít. Nakonec tuto rodinu kvůli neplacení a špatnému chování vůči okolí vystěhovali z přiřazeného bytu a oni úplně obec opustili.

Paní Y se přiklání na stranu názoru některých lidí z majority, že dokud si Romové neuvědomí, že oni jsou ti, co by se měli snažit zařadit do společnosti, tak problémy budou nadále. Myslí si, že většina Romů je názoru, že majorita se podřídí jim. Místo toho, aby se snažili přejmout hodnoty, zvyklosti a morální normy společnosti, tak počítají s tím, že společnost kolem nich jejich rozdílné chování a postoje začne akceptovat. Zde vidí respondentka hlavní problém vztahu Romů a okolní společnosti.

Její názor na majoritní společnost je pozitivní, ačkoliv se ve svém životě setkala i s nespravedlnostmi z její strany. Ostatní Romy hodnotí spíše negativně, což vychází z její zkušenosti se mstou a z celkového názoru na romskou problematiku u nás, ačkoli s většinou Cikánů vychází dobře.

Respondent Z

Posledním respondentem se stal pan Z, jemuž je 48 let a žije v obci v blízkosti Berouna. Dosáhl základního vzdělání, po škole pracoval 5 let jako skladník, následně byl dva roky zaměstnán jako člen technických služeb obce a poté již nikdy nepracoval.

Respondent rozsáhle mluvil o své rodině, ta je pro něho velmi důležitá. Všechny jeho děti chodily do místní základní školy. Problémy s majoritní společností zažívaly téměř každý den. Nejprve to byl problém s jednou učitelkou, která byla podle jeho slov na Romy vysazená. Následovaly problémy s posmívajícími se dětmi, které se jeho dětem stranily.

Pan Z si myslí, že je úplně jedno, kde žije, protože všude bude jen „ten černý“, co nepracuje (pozn. cca od svých 24 žije ze svých a manželčiny sociálních dávek). Majoritní společnost na něho vždy bude koukat jako na černého, bude ho považovat za méněcenného a bude se mu stranit. Svůj postoj podkládá výčtem situací, kdy téměř denně dochází k nějakému konfliktu mezi ním a majoritou.

Majoritní společnost soudí zásadně negativně. Ostatní Romy hodnotí pozitivně. Mezi svými spokojeně žije již od malička, když se spory vyskytnou, řeší se okamžitě a přímo (žádné stěžování, policie). Romové jsou podle něj přímí lidé, kteří o majoritu vůbec nestojí, protože většinová společnost v České republice je plná nespravedlností.

4.3 Shrnutí

Respondenti první věkové skupiny se téměř jednohlasně shodli na tom, že majoritní společnost kolem sebe hodnotí pozitivně. Nesetkali se s žádnými většími problémy z její strany a její postoj vůči Romům chápou. Myslí si, že každý Rom může dosáhnout lepšího postavení ve společnosti i přes prvotní předsudky, které jsou pochopitelné. Jeden respondent nechce majoritu hodnotit pozitivně ani negativně, protože v každé společnosti bývají i záporní jedinci.

Dotazovaní z druhé věkové kategorie mají názor opačný (až na jednu respondentku). Majoritní společnost vidí jako skupinu omezených lidí, kteří se nesnaží problémy řešit přímo a nesnaží se názory a postoje Romů pochopit. Předposlední respondentka tento názor nesdílí. Majoritu hodnotí kladně a myslí si, že problém je na straně Romů, kteří by se sami měli snažit začlenit do společnosti.

Názor na Romy jednotlivých skupin také není shodný. Vybraní členové první věkové kategorie Romy hodnotí negativně, protože díky nepřizpůsobivým Romům se ke všem

Cikánům přistupuje s předsudky. Zároveň ale zdůrazňují, že by se členové romské menšiny neměli hodnotit jednotně. Romové mezi sebou mají rozbroje, protože romská komunita není jednotná a každý rod hájí svou čest.

Respondenti z vyšší věkové skupiny romskou menšinu kolem sebe hodnotí pozitivně. Myslí si, že Romové sice nejsou jednotní, ale v názorech, postojích a hodnotách jsou tzv. zajedno a dokážou se vzájemně pochopit. Pouze jedna respondentka má na Romy názor záporný (díky vlastní zkušenosti).

Mladší věková skupina hodnotí majoritu pozitivně a Romy negativně, kdežto starší věková skupina hodnotí Romy převážně pozitivně a majoritní společnost negativně.

Z provedeného výzkumu dále vyplývá, že členové mladší věkové kategorie nechtějí na romštinu zanevřít, i když mluví převážně česky. Uvědomují si, že pro jejich děti je lepší, když budou umět dobře česky a díky tomu nebudou ve škole bojovat s jazykovou bariérou. Také se snáze začlení do kolektivu a naučí se cizím jazykům. Romové z druhé věkové kategorie to vidí přesně naopak. Romština je pro ně velmi důležitá a považují ji za jeden z atributů příslušnosti k romskému etniku. Češtinu ovládají, používají ji ale minimálně a v jejich mluveném slově je neustále přítomný romský přízvuk.

Dnešní mladší Romové motivují své děti k učení a snaží se jim s věcmi do školy pomáhat. Uvědomují si, že vzdělání je v dnešní době velmi důležité a že pokud nechtějí, aby jejich děti skončily na okraji společnosti, je potřeba je ve vzdělávání podporovat. V životě to budou mít jednodušší ti, kteří budou mít vyšší vzdělání a budou pracovat. Hůře na tom budou ti, jejichž nejvyšší dosažené vzdělání bude základní a budou evidováni na úřadu práce. Lidé na ně nebudou pohlížet s odstupem a budou k nim přistupovat vřeleji. Jejich životní standard bude bezesporu také lepší.

Přístup škol a učitelů k romským dětem nelze hodnotit jednotně. Z odpovědí respondentů lze říci, že v dnešní době se romské děti s diskriminací ze strany učitelů téměř nesetkávají (jsou ale také výjimky). Škola a učitelé se snaží, aby děti z majority braly malé Romy jako sobě rovné a nestraniily se jim.

Díky rozhovorům bylo dále zjištěno, že majorita nahlíží a chová se lépe k těm Romům, kteří poctivě pracují a nežijí pouze ze sociálních dávek. V dnešní době je systém vyplácení sociálních dávek nastaven tak, že mnohé Romy nemotivuje k tomu, aby si našli stálé pracovní místo. Ze sociálních dávek žijí velmi dlouho a to samozřejmě popuzuje pracující členy majoritní společnosti. Nepracující Romové jsou spokojeni, že „vysávají“ z majority

peníze a nemusí nic dělat. Systém vyplácení sociálních dávek ve svém důsledku posiluje negativní přístup majority k romskému etniku v České republice.

Vzhledem k názorům a přístupům Romů z mladší věkové kategorie lze usuzovat, že by se soužití Romů s majoritou mohlo v budoucnu zlepšit. Začínají zde vyrůstat Romové, jejichž rodiče v sobě nemají zášť vůči svému okolí a tento svůj životní postoj by mohli přenést na svoje děti. Je ale nezbytné mít na paměti, že je také velký počet romských rodin, které po několik generací patří mezi tzv. nepřizpůsobivé spoluobčany a ty své děti vychovávají a budou vychovávat v úplně opačném duchu.

Romové z mladší věkové kategorie si myslí, že dokud se nevymítí romská zakořeněná představa, že majoritní společnost Romy vykořisťuje, je vůči nim nespravedlivá a nesnaží se pochopit romské hodnoty a životní postoje, v české společnosti bude neustále panovat nevraživost mezi majoritou a romským etnikem.

5 Závěr

Problematika stereotypů vyskytujících se v romské komunitě, kterou se práce zabývá, je řešena v mnoha publikacích. Ze studia dokumentů vyplynulo, že Romové se nepovažují za jednotnou sociální skupinu. Jednotlivé skupiny se od těch druhých snaží odlišit, často mezi nimi panuje nenávisť a nevraživost. V majoritní společnosti vidí vykořisťovatele a často ji viní za své špatné životní postavení.

Cílem bakalářské práce bylo získat informace o názorech a postojích Romů ve Středočeském kraji (konkrétně v okrese Beroun) vůči svému okolí, tj. majoritní společnosti a ostatním Romům v dané lokalitě. Výsledků výzkumu bylo dosaženo prostřednictvím zúčastněného pozorování a hloubkových rozhovorů s respondenty z romské komunity.

Provedením antropologické mikrosondy bylo zjištěno, že jednotlivé věkové kategorie Romů v okrese Beroun na řešenou problematiku nahlíží jinak. Mladší věková skupina (od 20 do 30 let) si je vědoma nutnosti integrace a snahy získat si lepší postavení ve společnosti ze strany Romů. Členové druhé věkové skupiny (od 30 let výš) naopak téměř jednohlasně zastávají názor, že majoritní společnost je společnost omezených lidí, kteří nechápou potřeby a hodnoty Cikánů. Od respondentů byly získány takové informace, které vypovídají jednak o pozitivním přístupu mladších Romů k názorům majority, ale i o negativním pohledu Romů ze starší věkové kategorie na majoritní společnost.

Z výzkumu vyplynulo, že hlavně mladší věková skupina Romů v okrese Beroun si je vědoma potřeby adaptace a zapojení se do společného života s většinou. Nejdůležitější je ale fakt, že právě mladší Romové zastávají názory, které by byly pro starší generace určitě překvapující. Jedná se například o názor, kdy se domnívají, že je třeba, aby snaha přizpůsobit se a včlenit se do společnosti vycházela ze strany menšiny, nikoli aby většina pochopila a akceptovala menšinu, která se o kladné vztahy mezi majoritou a minoritou nijak nesnaží. Mladší generace ani nestojí na straně nepřizpůsobivých romských občanů, díky kterým jsou všichni členové této komunity vystaveni negativním předsudkům, naopak je za jejich chování kritizuje.

Hypotéza, týkající se existence negativních stereotypů menšiny na většinu a pozitivních stereotypů panujících uvnitř minority, byla pomocí provedeného výzkumu vyvrácena u Romů z mladší věkové kategorie. Starší Romové žijící v okrese Beroun, jimž je 30 a více let, naopak svými odpověďmi hypotézu potvrdili.

6 Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura

ACHIM, Viorel. *The Roma in Romanian history*, Hungary: Central European University Press, 2004. ISBN 963-9241-84-9.

FRASER, Angus. *Cikáni*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 374 s. ISBN 80-7106-212-X.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

HANZAL, Jiří. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století: dějiny etnika na okraji společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 240 s. ISBN 80-7106-508-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. (eds.). *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.

JAKOUBEK, Marek. (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2008. 403 s. ISBN 978-80-7387-105-5.

JAKOUBEK, Marek, BUDILOVÁ, Lenka. (eds.). *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009. 359 s. ISBN 978-80-7325-178-9.

JAKOUBEK, Marek, BUDILOVÁ, Lenka. (eds.). *Romové a Cikáni – známí i neznámí. Interdisciplinární pohled*. Voznice: Nakladatelství LEDA spol. s.r.o., 2008. 344 s. ISBN 978-80-7335-119-9.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

KENRICK, Donald. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 79 s. ISBN 80-244-0589-X.

KENRICK, Donald, PUXON, Grattan. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 179 s. ISBN 80-244-0048-0.

MAJEROVÁ, Věra, MAJER, Emerich. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství. Část I*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006. 158 s. ISBN 80-213-0507-X.

MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. 48 s. ISBN 80-7168-762-6.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. 129 s. ISBN 80-7067-952-2.

NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. Brno: Doplněk, 2002. 108 s. ISBN 80-7239-121-6.

PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945 – 1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 183 s. ISBN 80-86621-07-3.

RYBÁŘ, Radovan. *Společenské soužití s národnostními menšinami (Romové)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2000. 28 s. ISBN 80-7204-143-6.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. 200 s. IABN 80-7178-648-9.

ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

Romové v České republice. Praha: Socioklub, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8.

Elektronické zdroje

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Předběžné výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. Český statistický úřad, 2011. [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/predbezne_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu_2011>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Základní charakteristiky národnostního složení obyvatel České republiky v roce 2001 a jejich změny za posledních 10 let* [online]. Český statistický úřad, 2002. 22 s. (PDF). [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD457/\\$File/Kapitola2.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD457/$File/Kapitola2.pdf)>

STŘEDOČESKÝ KRAJ. *Strategie integrace romské komunity ve Středočeském kraji* [online]. Středočeský kraj, 2008. [cit. 2011-12-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/socialni-oblast/romska-integrace/>>